



Бакаленко О., Дашенкова Н., Омельченко В. Розвиток творчого мислення студентської молоді в освітньому просторі університету. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2025. Том 13, № 9. С. 14-22. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i9-002>.

Bakalenko O., Dashenkova N., Omelchenko V. Rozvytok tvorchoho myslennia studentskoi molodi v osvithnomu prostori universytetu [Development of creative thinking in student youth within the university educational environment]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2025. Vol. 13, No 9. S. 14-22. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i9-002>.

УДК 159.92

DOI: 10.31110/2616-650X-vol13i9-002

Олена БАКАЛЕНКО¹, Наталя ДАШЕНКОВА², Вікторія ОМЕЛЬЧЕНКО³

¹⁻³ Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

¹ <https://orcid.org/0000-0001-6830-2513>

olena.bakalenko@nure.ua

² <https://orcid.org/0000-0002-8865-0838>

natalia.dashenkova@nure.ua

³ <https://orcid.org/0000-0002-1095-5244>

viktoriaa.omelchenko@nure.ua

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УНІВЕРСИТЕТУ

Анотація. У статті систематизовано та узагальнено сучасні підходи до розвитку творчого мислення студентської молоді в умовах університетського освітнього простору. З'ясовано, що результативне формування творчого мислення можливе за умов поєднання комплексних та спеціальних методів прямого навчання творчості, організації сприятливого для розвитку творчого мислення навчального середовища та цілеспрямованого стимулювання внутрішньої мотивації студентів. Описано комплексні методи прямого навчання творчості, зокрема різні види проблемного навчання, проєктне навчання, що спрямовані на активізацію всіх основних когнітивних процесів, які формують основу творчого мислення. Розглянуто специфіку найбільш поширених спеціальних методів розвитку творчого мислення (мозковий штурм, метод фокальних об'єктів, синектика, морфологічний аналіз, метод шести капелюхів Едварда де Бона, метод КАРУС), орієнтованих на формування окремих навичок і здібностей, необхідних для здійснення творчої діяльності. Встановлено, що сприятливе для розвитку творчого мислення навчальне середовище має характеризуватися відкритістю та психологічною безпекою, надавати можливості для експериментування й неформальної взаємодії, а також ґрунтуватися на міждисциплінарності та застосуванні ігрових методів у процесі навчання. Виявлено, що ефективними умовами підтримки внутрішньої мотивації студентів є надання їм свободи вибору в навчальній діяльності, створення ситуацій успіху та формування сприятливої атмосфери співпраці, тоді як надмірна зовнішня регуляція може обмежувати прояви креативності. Зазначено, що творче освітнє середовище в процесі професійної підготовки майбутніх викладачів виступає визначальним чинником їхньої здатності підтримувати й розвивати творчий потенціал студентів. Обґрунтовано, що найбільш ефективним підходом є системне формування творчого мислення студентів упродовж всього періоду навчання на основі комплексного застосування різноманітних методів та стратегій.

Ключові слова: творче мислення; студентська молоді; методи розвитку творчого мислення; сприятливе навчальне середовище; внутрішня мотивація.

Olena BAKALENKO¹, Natalia DASHENKOVA², Viktoriia OMELCHENKO³

¹⁻³ Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

¹ <https://orcid.org/0000-0001-6830-2513>

olena.bakalenko@nure.ua

² <https://orcid.org/0000-0002-8865-0838>

natalia.dashenkova@nure.ua

³ <https://orcid.org/0000-0002-1095-5244>

viktoriaa.omelchenko@nure.ua

DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING IN STUDENT YOUTH WITHIN THE UNIVERSITY EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Abstract. The article systematizes and summarizes modern approaches to developing creative thinking in university students. It is established that the effective formation of creative thinking is possible under conditions that combine comprehensive and specialized methods of direct creativity instruction, the organization of a learning environment conducive to the development of creative thinking, and the purposeful stimulation of students' intrinsic motivation. Comprehensive methods of direct creativity instruction are described, including various types of problem-based learning and project-based learning, which aim to activate all the main cognitive processes that form the foundation of creative thinking. The article examines the specifics of the most common specialized methods for developing creative thinking, such as brainstorming, the method of focal objects, synectics, morphological analysis, Edward de Bono's Six Thinking Hats method, and the KARUS method, which focus on developing specific skills and abilities necessary for engaging in creative activity. It is determined that a learning environment conducive to the development of creative thinking should be characterized by openness and psychological safety, provide opportunities for experimentation and informal interaction, and be based on interdisciplinary and the use of game-based methods in the learning process. It is revealed that effective conditions for supporting students' intrinsic motivation include giving them the freedom to choose in their learning activities, creating situations of success, and fostering a cooperative and favorable atmosphere. In contrast, excessive external

regulation can limit the manifestation of creativity. It is noted that a creative educational environment is a key factor in the professional training of future educators, supporting and developing students' creative potential. It is justified that the most effective approach is the systematic development of students' creative thinking throughout the entire period of study based on the comprehensive application of various methods and strategies.

Keywords: *creative thinking; student youth; methods for developing creative thinking; conducive learning environment; intrinsic motivation.*

Постановка проблеми. Згідно з «Future of Jobs Report 2025» від Всесвітнього економічного форуму, творче мислення є однією з ключових навичок, які необхідно активно розвивати у найближчі роки для збереження конкурентоспроможності на ринку праці, привабливості для роботодавців і розширення перспектив кар'єрного зростання [21]. Навички творчого мислення дозволяють людині ефективніше використовувати доступні можливості та продуктивно долати труднощі як у професійній діяльності, так і в особистому житті. Творча поведінка позитивно впливає і на якість життя, адже творчий процес часто супроводжується почуттями задоволення та радості, які є фундаментальними складовими емоційного благополуччя [16]. Нарешті, в умовах російської збройної агресії проти України творче мислення є важливим ресурсом, який допомагає успішно протистояти викликам війни. Творче мислення сприяє пошуку нестандартних рішень у критичних ситуаціях, адаптації до швидкоплинних змін, збереженню ментального здоров'я та розробці інноваційних підходів до відбудови нашої країни [7]. Все це обумовлює актуальність та практичну значимість дослідження проблеми розвитку творчого мислення студентів у вищій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку творчого мислення в освітньому процесі досить широко висвітлюється в роботах вчених різних країн. Значний внесок у розуміння структури та механізмів творчості зробили зарубіжні дослідники. Р. J. Sternberg розглядає творчість як багатовимірний процес, що залежить від комплексу взаємопов'язаних особистісних та соціальних факторів. Він виділяє шість ключових компонентів, які є важливими для розвитку творчого мислення: інтелект, знання, стилі мислення, особистісні якості, мотивація та середовище [19]. Роботи J. Baer та J. C. Kaufman є цінними для розуміння взаємозв'язку між спеціалізованими й загальними творчими здібностями та вдосконалення підходів до розвитку творчих здібностей [9]. Модель чотирьох рівнів креативності (The Four-C Model of Creativity), запропонована J. C. Kaufman і R. A. Beghetto, є важливою для побудови практичних стратегій підтримки творчості в освітньому середовищі на різних рівнях – від «повсякденної» креативності (mini-c) до видатних досягнень (Big-C) [15]. B. Birgili, F. Pinar, A. Panergayo, R. Sagcal досліджують ключові характеристики проблемного навчання та акцентують увагу на цінності PBL як освітньої стратегії, яка сприяє розвитку творчого мислення студентів [11; 17]. B. Hennessey розглядає мотиваційний аспект творчого процесу та вказує на важливість внутрішньої мотивації для творчого самовираження [14]. A. Craft аналізує, як поняття творчості змінюється в освітньому контексті та як на нього впливають культурні й освітні тенденції [13]. J. Wisdom пропонує педагогам низку стратегій для підтримки креативності студентів, серед яких – гнучка організація навчального процесу, створення варіативного освітнього середовища та підтримка індивідуального стилю мислення [20]. Робота E. Alencar, D. Fleith, N. Pereira присвячена вивченню освітніх практик, які сприяють або перешкоджають творчому самовираженню студентів [8]. Важливою для нашого дослідження також є теорія самодетермінації (Self-Determination Theory) Дісі-Раяна [18].

Велику увагу феномену творчості приділяють й українські дослідники – Г. С. Костюк, В. А. Роменець, В. О. Моляко, В. В. Клименко й інші. Г. С. Костюк вважав, що творче мислення є сукупністю тих особливостей психіки, які забезпечують продуктивні перетворення у діяльності. В. А. Роменець розробив вчення про природу і механізми творчості людини. Роботи В. В. Клименко присвячені вивченню структури механізму творчості та його онтогенетичного розвитку. В. О. Моляко запропонував власну концепцію формування творчої особистості та реалізації її творчого потенціалу. Зокрема, він розробив ефективну систему творчого тренінгу особистості – КАРУС, що спрямований на розвиток нестандартного мислення, уяви та самостійності в ухваленні рішень [6]. Серед сучасних вітчизняних досліджень, безпосередньо пов'язаних з розвитком творчого мислення в освітньому процесі, варто відзначити роботу Л. П. Міщихи, в якій детально описуються різні методи розвитку творчого мислення студентів. Авторка також наголошує на необхідності впровадження активних методів роботи зі студентами в процесі проведення занять та організації самостійної роботи [5]. В. М. Махинько, Л. В. Махинько та М. Ю. Хархалуп виокремлюють найбільш ефективні методики і підходи, спрямовані на стимулювання та розвиток творчого потенціалу студентів [4]. Н. О. Корсунська, Л. Ю. Мельничук, О. В. Мельничук та Л. Ю. Хоменкова підкреслюють, що для формування творчого мислення студентів слід використовувати різні методи проблемного навчання, апробовані в економічно розвинених країнах [2]. Н. Вовчаста, О. Байрамова та Г. Чорна досліджують умови, необхідні для розвитку навичок творчого мислення у здобувачів вищої освіти [1]. Т. О. Кравцова акцентує увагу на необхідності створення відкритого, толерантного та інноваційного середовища в університетах, де студент не боїться висловлювати власну думку та реалізовувати нестандартні ідеї [3]. Незважаючи на

наявність значної кількості наукових робіт, присвячених різним аспектам формування творчого потенціалу студентів, вважаємо за необхідне продовжувати дослідження цієї проблематики, оскільки розвиток навичок творчого мислення студентської молоді як однієї з ключових компетентностей стає стратегічним напрямом вищої освіти.

Метою статті є аналіз, систематизація та узагальнення сучасних підходів до розвитку творчого мислення студентської молоді в університетському середовищі, визначення ефективних умов та освітніх стратегій, що сприяють формуванню творчого потенціалу майбутніх фахівців.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано комплекс теоретичних методів: аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення наукових ідей щодо проблеми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Університетський освітній простір є важливим середовищем для розвитку творчого мислення студентської молоді. Аналіз та узагальнення сучасних досліджень з цієї проблематики дають підстави виокремити три основні групи практик підтримки творчого мислення студентів: пряме навчання творчому мисленню; створення сприятливого для розвитку творчого мислення навчального середовища; заохочення внутрішньої мотивації студентів (Рис. 1). Звісно, такий поділ має дещо умовний характер, як і віднесення того чи іншого методу до певної категорії. Розглянемо кожну групу більш детально.



Рис. 1. Практики підтримки творчого мислення студентів

Пряме навчання творчому мисленню. Розвиток творчого мислення студентської молоді в університетському освітньому просторі неможливий без спеціально організованого навчання, яке спрямоване на формування відповідних когнітивних стратегій і вмінь. Практики прямого навчання творчому мисленню можна розділити на комплексні та спеціальні [2].

Комплексні методи розвитку творчого мислення передбачають стимулювання всіх основних когнітивних процесів, що лежать в основі творчого мислення. До них можна віднести проблемне навчання та проєктне навчання.

Проблемне навчання (Problem-Based Learning) є однією з найефективніших стратегій розвитку творчого мислення [11; 17]. Сутність проблемного навчання полягає в організації освітнього процесу через постановку пізнавальних проблем, які вимагають від студентів аналітико-дослідницької діяльності. Існує кілька видів проблемного навчання: метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод та дослідницький метод. Метод проблемного викладу часто застосовується під час лекцій. Як підкреслюють Н. О. Корсунська з колегами, у межах проблемного викладу викладач не просто подає готову інформацію, а формулює проблему, підводячи студентів до самостійного пошуку

шляхів її розв'язання. У процесі роботи можуть використовуватись різні прийоми: ознайомлення з історією проблеми, альтернативними підходами до її вирішення, постановка проблемних завдань із кількома можливими варіантами розв'язання тощо. Такий підхід спонукає студентів ставити запитання, висловлювати заперечення, сумніватися, розвиває критичне мислення та здатність бачити проблему з різних боків, а також мотивує до пошуку альтернатив. Однією з головних цілей є пробудження інтересу до подальшого самостійного дослідження [2]. Відносним недоліком цього методу є високі вимоги до викладача, адже здатність цікаво, логічно й доступно презентувати матеріал у проблемній формі потребує значної майстерності.

Суть частково-пошукового методу полягає в тому, що викладач не подає готове рішення чи знання у завершеному вигляді, а спрямовує мислення студентів за допомогою запитань, завдань, проблемних ситуацій. Його часто використовують як проміжний між пояснювально-ілюстративним навчанням і дослідницьким. Прикладом частково-пошукового методу є евристична бесіда, коли процес вивчення теми полягає у пошуку самостійного рішення проблеми на основі власних ідей студентів за мінімального втручання викладача. Як зазначають Н. Вовчаста, О. Байрамова та Г. Чорна, такий підхід є дуже важливим для стимулювання творчого мислення [1]. До недоліків частково-пошукового методу можна віднести витратність у часі та обмеженість у застосуванні. Цей метод краще працює для гуманітарних і природничих дисциплін з відкритими питаннями, але складніше реалізується там, де знання мають алгоритмічний характер. Крім того, частково-пошуковий метод не завжди ефективний для слабших студентів.

Дослідницький метод передбачає, що студенти самостійно проводять дослідження та шукають нові рішення для поставленої проблеми [2]. Цей метод поєднує здобуття знань із розвитком умінь самостійного пошуку, критичного аналізу та творчого застосування інформації, формуючи активну й мотивовану позицію студента в навчанні. Основними обмеженнями дослідницького методу є значні витрати часу, високі вимоги до підготовки студентів і кваліфікації викладача.

Проектне навчання (Project-Based Learning) є ще одним ефективним комплексним засобом розвитку творчого мислення студентів. Воно передбачає активне залучення здобувачів освіти до процесу самостійного пошуку та реалізації нових рішень у контексті реальної або наближеної до реальності проблеми. Згідно з оглядом В. Condliffe з колегами, метод проектного навчання особливо результативний у галузі природничих і суспільних наук [12]. Важливою складовою цього підходу є розвиток навичок командної взаємодії, що сприяє обміну ідеями та формуванню колективної креативності. Завдяки цьому проектне навчання не лише розвиває інноваційне мислення, а й забезпечує формування у студентів готовності до вирішення складних професійних завдань у майбутній діяльності. Т. О. Кравцова підкреслює, що орієнтація навчання на практичні професійні завдання й аналіз конкретних ситуацій забезпечує можливість використання здобутих знань у нових обставинах і сприяє становленню творчого підходу до розв'язання проблем [3]. Обмеження проектного навчання пов'язані з тривалістю підготовки й реалізації проектів, труднощами об'єктивного оцінювання внеску кожного студента та потребою у високій мотивації й самостійності учасників.

Спеціальні методи розвитку творчого мислення зосереджені на формуванні окремих навичок і здібностей, необхідних для творчої діяльності. Серед розмаїття спеціальних методів стимулювання творчого потенціалу студентів найбільшого поширення набули мозковий штурм, метод фокальних об'єктів, синектика, морфологічний аналіз, метод шести капелюхів Едварда де Бона й метод КАРУС. Спираючись на власний досвід застосування спеціальних методів розвитку творчого мислення студентів, розглянемо детальніше специфіку кожного з них.

Мозковий штурм є, мабуть, найпопулярнішим груповим методом генерування ідей, спрямованим на пошук нестандартних рішень та розвиток творчого мислення учасників. Ключова особливість методу полягає в чіткому розмежуванні етапу висунення ідей та їх подальшого оцінювання. Завдяки цьому учасники мають змогу вільно пропонувати навіть найсміливіші чи на перший погляд дивні варіанти. Головна мета мозкового штурму – отримати якомога більше нестандартних і креативних рішень для поставленої проблеми, не зважаючи на їхню реалістичність чи практичність на початковому етапі. Н. О. Корсунська, Л. Ю. Мельничук, О. В. Мельничук, Л. Ю. Хоменкова наголошують на важливості використання мозкового штурму як методу стимулювання варіативного мислення [2]. Перевагою методу є простота та невеликий обсяг часу, необхідний для проведення мозкового штурму. Разом з тим, більш упевнені та активні студенти можуть перехоплювати ініціативу, а попри правило «відсутності критики», частина студентів усе одно може боятись осуду чи відхилення їхніх ідей.

На відміну від мозкового штурму, *метод фокальних об'єктів* можна використовувати й для групової, й для індивідуальної роботи, що робить його універсальним інструментом розвитку творчого мислення студентів. Сутність методу полягає в перенесенні ознак випадково вибраних об'єктів на об'єкт, що вдосконалюється. Перевагою методу фокальних об'єктів є нетрадиційний напрямок творчого пошуку та простота у застосуванні. Однак, його ефективність залежить від готовності

студентів приймати нестандартні асоціації, що може викликати труднощі у тих, хто схильний до більш раціонального й логічного мислення.

Синектика – це ще один ефективний метод активізації творчого мислення, головною особливістю якого є використання аналогій та метафор для стимулювання нових ідей та пошуку несподіваних рішень. Студенти вчаться встановлювати несподівані зв'язки між далекими явищами, що сприяє розвитку креативності. Важливою перевагою синектики є її універсальність, метод дає студентам досвід застосування творчих підходів у різних сферах навчання і професійної діяльності. Втім, потрібно зазначити, що синектика вимагає високого рівня розвитку абстрактного мислення студентів та готовності працювати з метафорами й аналогіями, що може бути складним для деяких здобувачів вищої освіти.

Метод морфологічного аналізу дає студентам можливість послідовно досліджувати різні поєднання характеристик проблеми та стимулює до пошуку креативних рішень. Ключовою рисою методу є орієнтація на системність та повноту розгляду можливих варіантів. Метод морфологічного аналізу вчить розкладати складні завдання на складові частини та аналізувати їх у взаємозв'язку. Студенти отримують можливість бачити проблему як багатовимірну систему й експериментувати з комбінаціями параметрів, що формує нестандартний підхід. Ефективність методу морфологічного аналізу залежить від низки чинників. По-перше, він потребує певного рівня підготовки й умінь працювати з абстрактними моделями, що не завжди легко для студентів на початкових етапах навчання. По-друге, побудова та аналіз морфологічної таблиці вимагає значних часових ресурсів.

Дієвим інструментом розвитку творчого мислення студентів є *метод шести капелюхів Едварда де Бона*. Він передбачає розгляд проблеми з різних точок зору, які символізують шість кольорових капелюхів. Кожен капелюх відповідає певному стилю мислення: реалістичному, емоційному, критичному, оптимістичному, креативному та аналітичному, що дозволяє структурувати процес обговорення. Такий підхід допомагає уникнути хаотичності, забезпечує баланс між критикою та генерацією ідей, розвиває гнучкість мислення та знижує психологічні бар'єри. Водночас метод шести капелюхів вимагає від студентів значної дисципліни, оскільки вони мають працювати виключно в межах обраного «капелюха», та потребує компетентного фасилітатора для ефективного проведення.

Метод КАРУС, розроблений українським психологом Володимиром Моляко, не тільки допомагає студентам формувати вміння мислити творчо й багатоваріантно, а й сприяє розвитку уяви та здатності приймати оригінальні рішення в умовах невизначеності. Це творчий тренінг, який ґрунтується на результатах вивчення процесу конструкторської творчості. Система КАРУС може бути використана у різних варіантах і для індивідуальної, і для колективної роботи. Важливими психологічними характеристиками цієї системи є її орієнтація на тренінг в умовах ускладнень: часових; несподіваних заборон; нестачі або перенасиченості інформацією в умовах завдань; наявності задач, які не мають розв'язань тощо [6]. Цінним є те, що запропонована В. Моляко система може бути засобом постійного навчання, а не тільки одноразового впливу. Попри свій потенціал у розвитку творчого мислення студентів, метод КАРУС має певні обмеження – він потребує високої когнітивної гнучкості та попередньої підготовки. Крім того, повноцінна робота за всіма етапами методу вимагає більше часу, ніж традиційні вправи на генерацію ідей.

Створення сприятливого для розвитку творчого мислення навчального середовища.

Одним із ключових чинників розвитку творчого мислення студентської молоді є створення такого освітнього середовища, яке сприятиме вільному самовираженню, ініціативі та інноваційній активності. Ефективне навчальне середовище повинно забезпечувати відкритість, психологічну безпеку, створювати умови для експериментування, неформального спілкування й співпраці, а також передбачати міждисциплінарний підхід і використання ігрових методів у процесі навчання [3; 4; 5; 8; 10; 13; 15; 20].

Як зазначає Т. О. Кравцова, у процесі формування інноваційного мислення майбутніх фахівців важливо забезпечити середовище, в якому студенти відчують себе вільними висловлювати ідеї без страху перед критикою чи осудом. Саме відкритий обмін думками сприяє розвитку оригінального мислення й стимулює пошук нестандартних рішень [3]. Е. Alencar, D. Fleith, N. Pereira також вважають, що розвиток творчого потенціалу можливий лише за умови створення психологічно безпечного середовища, в якому студенти не бояться розкрити себе. Для цього варто виділяти час для діалогу та уважно й з повагою ставитися до висловлювань студентів [8].

A. Craft, J. C. Kaufman, R. A. Beghetto наголошують на необхідності створення умов, за яких студенти можуть експериментувати, навіть ризикуючи зробити помилки. Такий підхід сприяє зростанню творчої впевненості, розширенню меж стандартного мислення й розвитку здатності до інновацій [13; 15]. Е. Alencar, D. Fleith, N. Pereira пропонують заохочувати студентів висловлювати нові ідеї, ставити їм провокаційні питання та сприяти подоланню емоційних бар'єрів, зокрема страху помилитися чи зазнати критики [8]. Т. О. Кравцова також акцентує увагу на важливості створення простору для експериментальної діяльності, що передбачає надання здобувачам освіти можливості

проводити власні експерименти, навіть якщо їхні ідеї видаються нестандартними або ризикованими. Особливу увагу слід приділяти визнанню не лише успішних результатів, а й спроб чи навіть невдач, які приносять цінний досвід і відкривають нові перспективи [3].

J. Wisdom наголошує на значущості створення можливостей для неформального обміну ідеями між учасниками освітнього процесу. Така взаємодія сприяє розвитку соціальних навичок, розширює світогляд студентів і стимулює колективну творчість [20]. В. М. Махинько, Л. В. Махинько та М. Ю. Хархалуп рекомендують проводити творчі зустрічі, під час яких студенти з різних потоків, груп або навіть спеціальностей можуть обмінюватися ідеями та співпрацювати над спільними проєктами, що сприяє налагодженню взаємодії та формуванню сприятливого середовища для розвитку творчого мислення [4].

Чимало дослідників вважають міждисциплінарний підхід до викладання істотним компонентом освітнього простору, що підтримує розвиток креативності студентів. Міждисциплінарний підхід дозволяє розширити світогляд студентів і формувати здатність бачити проблему з різних ракурсів. Зокрема, Т. О. Кравцова відзначає, що інтеграція знань з різних дисциплін стимулює створення нових ідей на межі традиційних наукових галузей [3].

Важливою складовою сприятливого для розвитку творчого мислення навчального середовища є використання ігрових методів в навчанні. Л. П. Місшиха пропонує використовувати на заняттях рольові ігри, наприклад, «Прямий ефір», «Інтерв'ю з видатною людиною» тощо. В грі «Прямий ефір» викладач виконує роль ведучого, частина студентів стають «експертами» з певної проблеми, а інша частина – глядачами, які задають питання «експертам» із вищезначених проблем. Як зазначає авторка, ця форма роботи «активізує творче мислення в усіх учасників гри, спонукає до постановки питань, «оживлює» інтерес до заняття» [5, с. 111]. Гру «Інтерв'ю з видатною людиною» можна використовувати під час вивчення матеріалу щодо життя та творчості видатного науковця з будь-якої галузі знань. «Уміння відстоювати наукові позиції, позицію вченого, знання праць, наукових досягнень, біографії персоналії – усе це необхідне для глибокого опрацювання матеріалу й уміння ним оперувати як з боку інтерв'юера, так і з боку особи, яку грає інший учасник групи» [5, с. 111]. Для нестандартного початку заняття з будь-якої дисципліни можна використовувати розв'язування кросвордів, ребусів, шарад чи шифрограм. Така діяльність доречна для повторення основних термінів з певної теми, закріплення нового матеріалу або перевірки знань. Крім того, студентам можна запропонувати самостійно створювати кросворди чи ребуси на основі вивченого матеріалу, що сприятиме розвитку їх уяви, фантазії та творчого мислення.

Важливо також усвідомлювати, що один і той самий навчальний простір може сприйматися студентами по-різному. Досвід, який для більшості є перешкодою для творчості, для деяких може, навпаки, сприяти її розвитку [10].

Заохочення внутрішньої мотивації студентів. Внутрішня мотивація відіграє ключову роль у розвитку творчого мислення студентів, оскільки саме вона забезпечує глибокий інтерес до навчання, самостійність і прагнення до інновацій [4; 8; 14; 19]. Згідно з теорією самодетермінації Дісі-Раяна, внутрішня мотивація підтримується тоді, коли задовольняються три базові психологічні потреби: потреба в автономії, потреба в компетентності та потреба в зв'язках з іншими людьми [18].

Отже, по-перше, студенти повинні мати можливість здійснювати власний вибір у навчальному процесі – самостійно обирати теми проєктів, методи дослідження, форми подання результатів. Е. Alencar, D. Fleith, N. Pereira пропонують заохочувати студентів вивчати теми, які їх найбільше цікавлять [8]. В. М. Махинько з колегами підкреслюють важливість надання студентам свободи у виборі проєктів і завдань, що підвищує їхню мотивацію і сприяє розвитку творчої ініціативи [4]. Т. О. Кравцова рекомендує передбачати в робочій програмі кожної дисципліни окремий час для виконання індивідуальних творчих завдань, що дозволить майбутнім фахівцям розвивати та реалізовувати власні ідеї та проєкти [3]. По-друге, викладачі мають створювати ситуації успіху, де студенти відчують свою ефективність і здатність вирішувати складні завдання. Це підвищує внутрішню мотивацію та стимулює прагнення до самовдосконалення. Наприклад, можна відзначати досягнення та новаторські підходи студентів, які творчо виконують завдання з навчальної дисципліни. По-третє, зміцненню внутрішньої мотивації сприяє формування позитивної атмосфери співпраці та підтримки серед студентів і викладачів, що вже було зазначено вище.

В. Hennessey показує, що збереження внутрішньої мотивації студентів тісно пов'язане із зниженням надмірної зовнішньої регуляції та акцентом на творчий процес. Вона підкреслює, що надто велика кількість зовнішніх стимулів, наприклад, оцінювання за формальними критеріями, може пригнічувати творчість [14].

Розвиток творчого мислення студентів у вищій освіті є багаторівневим процесом, що вимагає поєднання загальних і спеціалізованих підходів. J. Baer та J. C. Kaufman підкреслюють доцільність одночасного формування загальних умов для креативності та створення можливостей для реалізації фахових проєктів. З одного боку, необхідно надавати студентам можливість обирати тему творчої

роботи поза спеціальністю – наприклад, студент-інженер може створювати фотоінсталяції. З іншого боку, навчальні програми мають забезпечувати студентам можливість реалізовувати спеціалізовані проекти – від літературно-художніх до інноваційно-технологічних [9].

Особливе значення має підготовка викладачів, адже саме творче навчальне середовище під час їхньої освіти визначає здатність майбутніх педагогів підтримувати креативність студентів [8]. Викладачі мають відігравати роль креативних лідерів, поєднуючи дидактичну, організаційну, мотиваційну й інноваційну функції. Викладачам варто організовувати навчальний процес таким чином, щоб студенти самостійно шукали нестандартні рішення, формували гіпотези, перевіряли їх і рефлексували власний досвід. Саме викладач створює атмосферу психологічної безпеки та сприяє розвитку внутрішньої мотивації до пізнання. Як лідер освітнього середовища, викладач формує ціннісні орієнтири спільноти, задає тон відкритості до інтелектуального ризику та міждисциплінарного мислення, ініціює творчі проекти, наукові дискусії, дослідницькі лабораторії тощо. Такий лідер надихає власним прикладом – демонструє гнучкість мислення, пізнавальну допитливість та здатність до інновацій. Разом з тим, важливо розуміти, що викладачам, так само як і студентам, необхідно забезпечувати простір і ресурси для творчого саморозвитку. У цьому контексті вирішальне значення має діяльність університетської адміністрації, яка повинна забезпечувати баланс між структурованістю та гнучкістю навчальних програм, створюючи освітнє середовище, що сприяє викладанню з орієнтацією на розвиток творчості [10]. Водночас бюрократичний тиск і стандартизоване оцінювання залишаються значними бар'єрами для творчого підходу [13]. Дослідження доводять, що найбільш ефективним є системний розвиток творчого мислення протягом усього навчання з використанням різних методів та підходів [1; 4].

Висновки. Університетський освітній простір є важливим середовищем для розвитку творчого мислення студентської молоді. Аналіз досліджень показав, що для ефективного розвитку креативності необхідно впроваджувати комплексні та спеціальні методи прямого навчання творчості, створювати сприятливе для розвитку творчого мислення навчальне середовище та системно заохочувати внутрішню мотивацію студентів.

Практики прямого навчання, зокрема різні види проблемного навчання, проектного навчання та спеціальні методи (мозковий штурм, метод фокальних об'єктів, синектика, морфологічний аналіз, метод шести капелюхів Едварда де Боно, метод КАРУС), дозволяють розвивати як дивергентне, так і конвергентне мислення. Створення сприятливого навчального середовища забезпечує психологічну безпеку, відкритість до нових ідей та підтримку ризику й експериментування. Особлива роль відводиться підтримці внутрішньої мотивації студентів, що є визначальним чинником для самостійної творчої діяльності.

Комплексний підхід до формування творчого мислення студентської молоді, заснований на поєднанні різних методів і принципів, забезпечує підготовку майбутніх фахівців, здатних до інновацій, адаптації та критичного осмислення реальності. Творче середовище у процесі професійної підготовки викладачів є ключовим чинником, що зумовлює їхню готовність підтримувати творчий потенціал студентів. Викладачі мають виступати креативними лідерами, надихаючи студентів власним прикладом, а адміністрація університетів – забезпечувати баланс між академічними вимогами й гнучкістю програм. Перспективним напрямом подальших досліджень є вдосконалення стратегій розвитку творчого мислення з урахуванням трансформацій сучасного суспільства та актуальних професійних викликів.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаних джерел

1. Вовчаста Н., Байрамова О., Чорна Г. Розвиток навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти. *Український педагогічний журнал*. Київ, 2022. № 1. С. 87–97. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-1-87-97>
2. Корсунська Н. О., Мельничук Л. Ю., Мельничук О. В., Хоменкова Л. Ю. Психолого-педагогічні методи розвитку творчого мислення для студентів ВНЗ. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. Ніжин, 2018. Кн. 3. С. 108–116. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2018_3_19
3. Кравцова Т. О. Розвиток креативності майбутнього фахівця у закладах вищої освіти в умовах воєнного та повоєнного часу. *Професійна підготовка майбутніх фахівців у воєнний та повоєнний час* : кол. моногр. / наук. ред. Т. В. Окольніча. Дніпро, 2023. С. 247–265. <https://doi.org/10.36550/978-617-8245-81-8-9>

4. Махинько В. М., Махинько Л. В., Хархалуп М. Ю. Творчий потенціал студентів технічного університету: можливості розвитку. *SWorldJournal*. 2023. № 20, Ч 2. С. 38–44. <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/41185>
5. Міщиха Л. П. Креативні психотехнології як умова розвитку творчого мислення особистості студента. *Теорія і практика сучасної психології*. Запоріжжя, 2019. № 5. С. 110–115.
6. Моляко В. О., Третяк Т. М. Система КАРУС як інструмент творчого мислення за умов інформаційної невизначеності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. Київ, 2023. Т. 34(73). № 1. С. 22–28. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.1/05>
7. Терещенко Л. А., Дзюбко Л. В. Функціонування творчого мислення в ускладнених умовах війни між Росією і Україною. Реалії сьогодення. *Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності : матеріали XXIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Київ, 30 травня 2023 р. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. С. 103–110.
8. Alencar E., Fleith D., Pereira N. Creativity in Higher Education: Challenges and Facilitating Factors. *Temas em Psicologia*. 2017. Vol. 25. P. 553–561. <https://doi.org/10.9788/TP2017.2-09>
9. Baer J., Kaufman J. C. Bridging generality and specificity: The amusement park theoretical (APT) model of creativity. *Roeper review*. 2005. Vol 27(3). P. 158–163. <https://doi.org/10.1080/02783190509554310>
10. Beghetto R. A., Kaufman J. C. Classroom contexts for creativity. *High ability studies*. 2014. Vol 25(1). P. 53–69. <https://doi.org/10.1080/13598139.2014.905247>
11. Birgili B. Creative and Critical Thinking Skills in Problem-based Learning Environments. *Journal of Gifted Education and Creativity*. 2015. Vol 2(2). P. 71–80. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jgedc/issue/38680/449365>
12. Condliffe B., Quint J., Visser M. G., Bangser M. R., Drohojowska S., Saco L., Nelson E. Project based learning: A literature review. New York : MDRC, 2017. 86 p. <https://eric.ed.gov/?id=ED578933>
13. Craft A. Creativity in schools: Tensions and dilemmas. London : Routledge, 2005. 224 p. <https://doi.org/10.4324/9780203357965>
14. Hennessey B. A. The creativity-motivation connection. *Cambridge Handbook of Creativity* / Edited by James C. Kaufman and Robert J. Sternberg. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. P. 342–365.
15. Kaufman J. C., Beghetto R. A. Beyond big and little: The four c model of creativity. *Review of general psychology*. 2009. Vol 13(1). P. 1–12. <https://doi.org/10.1037/a0013688>
16. Pannells T. C., Claxton A. F. Happiness, creative ideation, and locus of control. *Creativity Research Journal*. 2008. Vol 20(1), P. 67–71. <https://doi.org/10.1080/10400410701842029>
17. Pinar F. I. L., Panergayo A. A. E., Sagcal R. R. et al. Fostering scientific creativity in science education through scientific problem-solving approaches and STEM contexts: a meta-analysis. *Discip Interdiscip Sci Educ Res*. 2025. Vol 7. Article 18. <https://doi.org/10.1186/s43031-025-00137-9>
18. Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*. 2000. Vol 55(1), P. 68–78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
19. Sternberg R. J. The nature of creativity. *Creativity research journal*. 2006. Vol 18(1). P. 87–98.
20. Wisdom J. Developing higher education teachers to teach creatively. *Developing creativity in higher education* / Jackson N., Oliver M., Shaw M. Wisdom J. (Eds.). London : Routledge, 2006. P. 183–196.
21. World Economic Forum. 2025. Future of Jobs Report 2025. https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf

References

1. Vovchasta N., Bairamova O., Chorna H. Rozvytok navychok kreatyvnoho myslennia u здобувачів вищої освіти. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. Kyiv, 2022. № 1. S. 87–97. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-1-87-97> (in Ukrainian).
2. Korsunskaya N. O., Melnychuk L. Yu., Melnychuk O. V., Khomenkova L. Yu. Psykholoho-pedahohichni metody rozvytku tvorchoho myslennia dlia studentiv VNZ. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky*. Nizhyn, 2018. Kn. 3. S. 108–116. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp2018_3_19 (in Ukrainian).
3. Kravtsova T. O. Rozvytok kreatyvnosti maibutnoho fakhivtsia u zakladakh vyshchoi osvity v umovakh voiennoho ta povoiennoho chasu. *Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv u voiennyi ta povoiennyi chas : kol. monohr. / nauk. red. T. V. Okolnycha*. Dnipro, 2023. S. 247–265. <https://doi.org/10.36550/978-617-8245-81-8-9> (in Ukrainian).
4. Makhynko V. M., Makhynko L. V., Kharkhalup M. Yu. Tvorchyi potentsial studentiv tekhnichnoho universytetu: mozhlyvosti rozvytku. *SWorldJournal*. 2023. № 20, Ch 2. S. 38–44. <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/41185> (in Ukrainian).
5. Mishchykha L. P. Kreatyvni psykhotehnolohii yak umova rozvytku tvorchoho myslennia osobystosti studenta. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii*. Zaporizhzhia, 2019. № 5. S. 110–115 (in Ukrainian).
6. Moliako V. O., Tretiak T. M. Systema KARUS yak instrument tvorchoho myslennia za umov informatsiinoi nevyznachenosti. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Psykholohii*. Kyiv, 2023. T. 34(73). № 1. S. 22–28. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.1/05> (in Ukrainian).
7. Tereshchenko L. A., Dziubko L. V. Funktsionuvannia tvorchoho myslennia v uskladnennykh umovakh viiny mizh Rosiieiu i Ukrainoiu. *Realii sohodennia. Funktsionuvannia tvorchoho myslennia v umovakh informatsiinoi nevyznachenosti : materialy XXIII Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii*, m. Kyiv, 30 travnia 2023 r. Kyiv: Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuksa NAPN Ukrainy, 2023. S. 103–110 (in Ukrainian).
8. Alencar E., Fleith D., Pereira N. Creativity in Higher Education: Challenges and Facilitating Factors. *Temas em Psicologia*. 2017. Vol. 25. P. 553–561. <https://doi.org/10.9788/TP2017.2-09>

9. Baer J., Kaufman J. C. Bridging generality and specificity: The amusement park theoretical (APT) model of creativity. *Roeper review*. 2005. Vol 27(3). P. 158–163. <https://doi.org/10.1080/02783190509554310>
10. Beghetto R. A., Kaufman J. C. Classroom contexts for creativity. *High ability studies*. 2014. Vol 25(1). P. 53–69. <https://doi.org/10.1080/13598139.2014.905247>
11. Birgili B. Creative and Critical Thinking Skills in Problem-based Learning Environments. *Journal of Gifted Education and Creativity*. 2015. Vol 2(2). P. 71–80. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jgedc/issue/38680/449365>
12. Condliffe B., Quint J., Visher M. G., Bangser M. R., Drohojowska S., Saco L., Nelson E. Project based learning: A literature review. New York : MDRC, 2017. 86 p. <https://eric.ed.gov/?id=ED578933>
13. Craft A. Creativity in schools: Tensions and dilemmas. London : Routledge, 2005. 224 p. <https://doi.org/10.4324/9780203357965>
14. Hennessey B. A. The creativity-motivation connection. *Cambridge Handbook of Creativity* / Edited by James C. Kaufman and Robert J. Sternberg. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. P. 342–365.
15. Kaufman J. C., Beghetto R. A. Beyond big and little: The four c model of creativity. *Review of general psychology*. 2009. Vol 13(1). P. 1–12. <https://doi.org/10.1037/a0013688>
16. Pannells T. C., Claxton A. F. Happiness, creative ideation, and locus of control. *Creativity Research Journal*. 2008. Vol 20(1), P. 67–71. <https://doi.org/10.1080/10400410701842029>
17. Pinar F. I. L., Panergayo A. A. E., Sagcal R. R. *et al.* Fostering scientific creativity in science education through scientific problem-solving approaches and STEM contexts: a meta-analysis. *Discip Interdiscip Sci Educ Res*. 2025. Vol 7. Article 18. <https://doi.org/10.1186/s43031-025-00137-9>
18. Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*. 2000. Vol 55(1), P. 68–78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
19. Sternberg R. J. The nature of creativity. *Creativity research journal*. 2006. Vol 18(1). P. 87–98.
20. Wisdom J. Developing higher education teachers to teach creatively. *Developing creativity in higher education* / Jackson N., Oliver M., Shaw M. Wisdom J. (Eds.). London : Routledge, 2006. P. 183–196.
21. World Economic Forum 2025. Future of Jobs Report 2025. https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf

/ Матеріал надійшов до редакції: 03.10.2025 р. / Прийнято до друку: 07.11.2025 р. / Опубліковано: 28.11.2025 р. /



This work is licensed under a Creative Commons License Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).